

FESTIVAL BEZ KONCE

Měřeno obrovskou stávkou ve Francii, vášnivými demonstracemi studentů, barikádami v ulicích Paříže, vládní krizí a obtížnou situací země, bylo přerušeno 21. festivalu v Cannes jen malou součástí celonárodní politické exploze. Bylo by bývalo skutečně absurdní, kdyby tato velká kulturní událost měla pokračovat tak, jako by Francie nežila jinými, pro další vývoj francouzské politiky vážnějšími problémy. Ostatně generální stávka už narušila jeho průběh a bylo tedy otázkou dalších dnů, zda by festival mohl pokračovat a skončit podle programu.

Ale výbuch uprostřed festivalu, jeho abruptní přerušování ve chvíli, kdy celá Francie ještě ve stávce nebyla, to mělo ještě hlubší příčiny, než současnou politickou situaci. Už na začátku přehlídky dosáhli francouzští novináři, sdružení v Asociaci kritiků, vyřazení projekce ze solidarity ke stávkujícím a studentům. Avšak ani 15 000 demonstrantů v Nizze a studenti, protestující vsedě na schodech festivalového paláce v Cannes v pondělí 13. května, příliš nenarušili klid a průběh festivalu. Pomalu se však lavina dostala do pohybu i v tomto poněkud bezstarostném prostředí. Téměř každý den byla v tiskovém středisku vzrušená schůze o tom, že novináři jsou jako na pustém ostrově, protože noviny z Paříže nechodily. Agentura AFP pak začala vyvěšovat ve středisku dálnopisy a diskuse o filmech byly o to kratší, oč byly delší politické úvahy a prognózy.

Jestliže pak jiskra zapálila na tiskové konferenci, kterou svolal výbor pro záchranu francouzské filmotéky, bylo současně logickým vyústěním dlouhotrvajících bojů kolem zápasu, který filmoví pracovníci označují jménem Henri Lantolise. Členové tohoto výboru patří k nejlepším nebo nejpřůbojnějším francouzským režisérům: Alain Resnais, Jean-Luc Godard, François Truffaut... jen několik jmen za mnoho dalších. Výbor byl ustaven nejen proto, že francouzská filmotéka zachovala doslova pro celý kulturní svět poklady z období němého a klasického filmu, ale i proto, že filmoví umělci jsou k ní vázání silným citovým poutem. Měla vliv už na tři generace filmových tvůrců. Patří do francouzské kultury a proto byla vydána vášnivá výzva na její obranu, neboť bez státní dotace nemůže existovat.

Místo tématu filmotéky a kritiky ministerstva kultury vystoupili v sobotu 18. května Jean-Luc Godard s Truffautem s rezolucí tisíce filmových pracovníků, kteří se sešli v Paříži na odborné filmové a fotografické škole. Výzva se obracela k účastníkům festivalu, aby projevíli solidaritu se stávkujícími a studenty. Začala vzrušená debata nejen o filmu a organizaci francouzského filmového průmyslu, ale i o svobodě tvorby, o politických právech. Malý sál, nescoucí jméno Jeana Cocteaua, nestačil a okupoval se slavnostní Velký sál. Silná a vzrušená slova s mnohdy nejasným cílem vyjadřovala spíše emoce než racionální přístup. Hněv se obracel proti festivalu. Truffaut žádal promítání ve Velkém sále přístupným všem. To je

jeho starý odpor proti snobským divákům a skeptický názor na festival vůbec. Godard s citací Mao Ce-tunga navrhol uzavření paláce a volné promítání ve městě, Lelouche vznášel námitky proti některým producentům. Mluvil každý, komu se podařilo zmocnit se mikrofonu na podiu. Do diskuse o soutěži zasáhl i Miloš Forman, který stáhl svůj film ze soutěže, ačkoliv věděl, že má naději na cenu. A pak už i další tvůrci stahovali svá díla ze soutěže nebo i festivalu, v dohodě s producenty nebo i proti jejich vůli.

Nemělo by smyslu popisovat průběh onoho odpoledne, kdy při rvačce na podiu ztratil Godard brýle, běloulasý zástupce Svazu producentů byl při potyčce shozen s pódia, naštěstí do kvetoucích hortensii, kdy půabná Geraldina Chaplinová s nepůvabným vřiskotem držela oponu, aby se nemohl promítat její film...

Diskuse, kontraverze a debaty dostaly věcnější ráz až večer. Když však čtyři členové poroty, Monica Vittyová, Louis Malle, Roman Polanski a Terence Young se vzdali své funkce členů jury, když další tvůrci stahovali své filmy ze soutěže, nezbylo řediteli festivalu, Faure Le Bretovi, než navrhnout přehlídku bez soutěže — a pak festival uzavřít úplně.

STARÉ PŘÍČINY

Je nesporné, že festival nemohl ne-reagovat na současnou politickou situaci. Avšak starší rozpory daly jeho průběhu dramatický ráz. Nutno poznamenat, že dramatický jen pro lidi kolem filmu. Pro Francouze, kteří mají nyní jiné starosti, byly Cannes jen okrajovou záležitostí.

Už delší dobu byla totiž koncepce cannského festivalu kritizována tvůrci pracovníky a některými významnými filmovými kritiky. (Nepřipomíná vám to i situaci u nás?) Shodou okolností jsou mezi nimi ti, jimž Cannes daly slávu,

jako Truffaut, Godard, Lelouche. V jejich představách by měl být festival věnován skutečnému filmovému umění, měl by se zaměřit na vyhledávání nových talentů. Při prosazování těchto představ a přání protestovali zároveň proti obchodním praktikám.

Vedení festivalu sledovalo starou tradici obchodního trhu spojeného s uměním. Nemohu posoudit, zda se organizátoři festivalu nechtěli nebo nemohli dohodnout s onou tvůrčí a kritickou skupinou, která ostatně není nijak jednolitá, nebo zda její kritické tendence podceňovali. Měnit tvář festivalu, jeho charakter, to je věc vskutku ošidná a těžká. Ať tomu bylo jakkoli, projevíly se v Cannes dvě koncepce a střetly se v napjaté situaci. Až příští rok ukáže výsledek tohoto střetnutí.

V MNOHA ROVINÁCH

Je třeba vědět, že v Cannes probíhá festival v několika okruzích. První je soutěž. Domnívala jsem se až do oné soboty, jež rozhodla o osudu festivalu, že soutěž je vedlejší a že rozhodujícím elementem v Cannes je filmový obchod. Skutečnost však svědčila o opak. Bez soutěže i obchod pomalu odumřel. Obchodní stránka ovlivňuje ovšem výběr filmů a do soutěže jsou posílány hlavně takové, jež zaberou u širokého publika. Cannes se marně brání, že chtějí být symbiózou obchodu a umění, že vedle filmů takzvaných diváckých uvádějí do světa i filmy s intelektuálními náboji a výboji.

V soutěžích se v Cannes promítají každý den dva hlavní filmy, dvakrát. Jen večerní představení jsou tak slavnostní, že se bez večerního úboru do sálu nedostanete. Novinářům je určeno denní promítání a chodí na ně většinou také proto, aby pak stihli tiskové konferencce a večer ještě filmy mimo soutěž. Z oněch gala představení jsou pořizovány fotografie do celého světa, aby se

CLIVE DONNER: TŘI MALÉ CESTY
„Režisér měl šťastnou ruku při výběru lásek hlavního hrdiny...“

MICHAEL SARNE: JOANNA
„Dvě hodiny postakoval po plátně loutkový díblík...“

vytvořilo patriční mínění o celé „vznesenosti“ festivalu. Do této režie s fotografickými blesky patří také vystoupení hvězd. Většinou se oznamuje v tiskovém středisku, kdy která hvězda na které pláži, na jachtě nebo v hotelu je „k vidění a k mluvení“. Opravdoví umělci a herci obvykle taková oznámení nečiní. Celé hodiny seděl v tiskovém středisku Orson Welles, ohromně se smál duničím smíchem, zřejmě se bavil vzrušenými debátami novinářů, svým temperamentem připomínal Jana Wericha — a interviewy nedával. Spíše se zajímal o filmy a vyprávěl se na Němcův „O slavnosti a hostech“.

Druhou rovinu festivalu tvoří Týden filmové kritiky. Měli jsme tam mít „Kristova leta“, Juraje Jakubiska a je škoda, že film nebyl přijat. Atmosféra v Malém Cocteauově sále trochu připomíná Karlovy Vary, protože se tu diskutuje velmi nenuceně a schází se tu ponejvíce filmoví tvůrci, kritici, začínající autoři a vůbec nadšenci. Filmy nesou někdy znaky prvňáckých děl, ale jsou také velmi upřímnou výpovědí o současných problémech. Viděla jsem tu například „Koncert pro exil“ o životě černošských intelektuálů v Paříži, film, který o snahách třetího světa řekl více než hlubokomyslné dílo. Je zajímavé, že z celého festivalu chtěli filmoví tvůrci zachovat — stávka nestávka — a dokončit jen „Týden kritiky“ (protože ten považují za nejvýznamnější část a v něm vidí budoucí cestu festivalu).

Producenti a distributoři mají pochopitelně jiný názor. Téměř ve všech kinách měšť probíhá filmový trh hojně naplněný sexem a dramatickými filmy. Ovšem mnohé země a firmy, které vůbec nejsou zastoupeny v soutěži, sem přivázejí výsledky své práce, protože branou Cannes mohou proniknout do světa. Tady se realizuje filmové umění ve zboží. Tento obchodní okruh pochopitelně sleduje úspěch či neúspěch, odezvu každého filmu v soutěži, hodnotí i kriticky, ale ne vždy klesá nebo stoupá vlna obchodního zájmu s oceněním uměleckých kvalit. Je to okruh uzavřený. Pravda, novináři chodí na obchodní představení, ale je již mimo jejich důkladnou znalost, jak probíhají jednání, pokud se někteří zástupci záměrně nepoděknují. Jsou to jednání dvoustranná, někdy mnohostranná konference, v hotelích, vilách, za zavřenými dveřmi i na terase festivalového kina.

Tyto tři hlavní kruhy se v Cannes protínají a stálo by věru za důkladnou studii dopátrat se vzájemných souvislostí...

FILMY NA KONEC

Podle původního plánu mělo být promítnuto v Cannes v soutěži 26 filmů celovečerních a 11 krátkometrážních. Uvedeno bylo jedenáct (dva mimo soutěž) celovečerních a pět krátkých snímků. Jestliže začínám Milošem Formanem a jeho filmem „Hoří, má panenko“, pak to není z důvodů nacionalistických a vůbec vlasteneckých, ale proto, že tento film měl v Cannes největší úspěch ze všech děl. A to jak u publika, tak u kritiky a filmových odborníků. Tady se však necítilo ostří proti pokrytectví a malosti tak pronikavě. Naopak, v kon-

textu s jinými filmy se vyzdvihoval Formanův smysl pro humor, jeho lidský pohled na slabosti a radosti obyčejného člověka. Nebyla to jen zdvořilá chvála kritiky, pokud jsme ji mohli číst po několika dnech, všechny hlasy potvrzovaly jednoznačně, že to je kandidát na cenu. Ponechme však stranou citace, jež se objeví v odborném tisku. Formanovo dílo bylo pochopeno skutečně jako plné lidskosti a obecenstvo přijalo film s nadšením. S obrovským zájmem přijali Formanovi novináři a vůbec ten den mělo Československo velkou slávu.

To Jan Němec to měl už těžší. Jeho film byl prvním československým na festivalu. Před ním byly uvedeny filmy zcela jiného ražení, většinou s dramatickým spádem děje, v mnohých nechýběla ani erotika ani hrubé fyzické násilí. Němcův „O slavnosti a hostech“ zastihl diváky nepřipraveny na intelektuální rovinu filmu — a tak jsme slyšeli hlasy, že divák musí být z Československa, aby dílo pochopil plně. Sama jsem cítila, že i intonace hlasu některé herecké postavy řekne víc, než sebevystižnější překlad. Filmová odborná stránka byla vysoce oceňována. Zájem byl obrovský, o film, o tiskovou konferenci, o Němce a samozřejmě i o okolnosti, o administrativní zásah, jenž před dvěma lety zabránil jakémukoliv uvedení filmu v zahraničí.

Někdy se zdá, že není nutné stále připomínat, jaké místo má naše kinematografie ve světě. Ale když jsem viděla pozornost věnovanou naší tvorbě a mohla srovnávat s filmy, promítanými v Cannes, je dobré vždy a znovu opakovat, že v naší kinematografii můžeme mít a máme dobrého vyslance své země...

K dalším soutěžním filmům v Cannes... Do přerušení festivalu ukázala nejvíce Anglie, ovšem myslím tím počet, nikoli kvalitu. Albert Finney (známe ho z „V sobotu večer, v neděli ráno“) se vydal s poměrným zdarem do oblasti režie. Jeho „Charlie Bubbles“, úspěšný spisovatel a dandy, jež ztratil své zázemí — a zdá se, že i trochu tvůrčí potence, připomíná spíše melancholického, rozhodně ne však rozloženého mladého muže. Jeho dvaatřicet hodin, v nichž se ukáže, že ani luxus, ani kotva rodiny, ba ani milenka není dostatečným poutem k životu a že jen samota poněkud extravagantní v leteckém balónu je východiskem z krize, bylo natočeno na režijní prvotinu citlivě. Albert Finney tu vyjadřoval své pocity jako režisér i jako herec.

„Tři malé cesty“ (Here we go round the mulberry bush), lehká barevná širokoúhlá veselohra o marných i bohatě naplněných touhách sedmnáctiletého muže, bude patřit k úspěšným filmům, pokud jde o diváky i pokladnu. Režisér Clive Donner měl šťastnou ruku ve volbě hrdiny v mladém Barrym Evanovi i ve výběru jeho půvabných lásek, i dostatek vkusu, aby neupadl do banality.

Právě překvapení však přinesl třetí anglický film „Joanna“ režiséra Michaela Sarne. Je pro mne záhadou, jak se mohl film dostat do Cannes. Přes dvě hodiny poskakoval na plátně loutkovitý díblík Geneviève Waiteové. Kvality tohoto filmu by urazily i nejkřovitější

barvotisk. Bylo tam všechno. Spousta rób a převleků, zapadající slunce na moři, rvačka mezi muži, imbecilní hlubokomyslný lord i láska k mladému černochovi. Tedy nakonec i téma, s nímž se teď ve filmu často koketuje bez snahy po vážném řešení.

To vážné zamyšlení nad třetím světem přinesl italský film Valeria Zurliniho „Budeš sedět po mé pravici“ (Seduto alla sua destra). Zurlini se známým italským spisovatelem F. Brusatim udělal všechno, aby si námět zkomplikoval. Je to podobenství z evangelia o dvou lotrech po Kristově boku při ukřižování. Současnost tam zanesla krutý dech bojů v černé Africe — film líčí současně i zápas Patrice Lumumby. Po stránce filmové to je dílo nejednotné. Naturalistické scény při mučení černošského hrdiny — onoho spravedlivého — i nechtěných svědků této vraždy, v podobenství evangelia dvou lotrů, se dostalo do kontrastu se závěrem filmu, kdy se objevil malý černošský chlapec jako symbol spasení, nevinnosti a budoucnosti. A přece to byl film, o němž bylo možno diskutovat, protože chtěl něco říci. Stejně se diskutovalo o dalším italském filmu mladého Salvatora Samperiho „Děkuji, teto“ (Grazia zia). Někteří viděli v tomto filmu protest proti společností. Problém euthanasie a svědomí. Budiž, ale všechno bylo okouřeno a opeřeno vášnivou láskou mladé krásné tetičky k ochromenému synovi, jenž protestuje proti své bohaté rodině, proti kapitalistické společnosti — a nakonec volí smrt.

Láska a krutost v mnoha podobách jako by byly znakem letošních Cannes. Objevily se, avšak v mnohem menší míře, než se obecně očekávalo i v japonském filmu „Kuroneko“ režiséra Kaneto Šinda, z jehož tvorby zřejmě vynikající „Holý ostrov“.

Co přinesly socialistické země? Maďarským filmem „Rudí a bílí“ byla vlastně soutěž zahájena. Zápas a nelítostná historie o osudu maďarských interbrigadistů, boj proti bílým v letech 1917—1920 na Rusi, je viděn nelitostnými očima.

Válka poznamenala i děti — to je motto jugoslávského filmu „Malí vojáci“. Je to první hraný film Bata Cengice a dává tušit obrodu jugoslávské kinematografie. Samotné téma — příchod německého chlapce do jugoslávského sirotčince a neschopnost ostatních dětí, odpustit synu nepříteli — není však motivován psychologicky přesvědčivě.

Polský „Život Matyase“ Witolda Leszynského dokázal zachytit obtížný obraz samotáře, individualisty, neschopného adaptace ve světě, poněkud omezeného v rozumovém chápání, ale s bohatým vnitřním životem.

Už nezbyvá místo na krátké filmy, ani na zajímavý Týden kritiky, ani na to, co dává průřez současnou kinematografickou situací na obchodním promítání. A není ani vhodné shrnout výsledky letošního festivalu. Prodělal náraz a je nutno mu dát čas. Ostatně festival v Cannes není první, který prodělal svou krizi nebo přeměnu, znásobenou tady politickou situací. Svou novou tvář hledají i jiné přehlídky, v těchto dnech například i Karlovy Vary...

TAĀNA BRETYŠOVÁ